

 Goran Samardžić

Leteći BEOGRAĐANIN

 Laguna

Copyright © 2009 by Goran Samardžić

Cover design © 2009, Nina Knežević

Copyright © 2009 za srpsko izdanje, LAGUNA

Leteći BEOGRAĐANIN

SADRŽAJ

Teško je biti knjiga	9
Moj otac se povio kao toranj u Pizi	13
Pogrešna dijagnoza	23
Istorija ljubavi	35
Klopka	41
Gledanje pod haljinu	47
Firnajz	63
Hrčak	85
Oblik	89
U čast svoje izmučene prirode	95
Postelja od snega	99
Devojka na cesti	121
Šišanje	139
Ruganje duše	143
Prazne ruke	149
Kašike na betonu	153

Očinski radar	157
Ledene rešetke	161
Na drveću rane sporo prolaze	165
Zimski zagrljaj	199
<i>Beleška o piscu</i>	207

TEŠKO JE BITI KNJIGA

Kad bi neko provalio u moj stan, siguran sam da ne bi pogodio da sam pisac. Čisto sumnjam da bi bilo šta pogodilo. Ništa nema veze s titulom kojom sam odskora okićen. Nema knjiga, papira, istupljenih olovaka. Nema radnog stola i pretencioznog ekrana kompjutera u kojem se, dok ne sija, ogleda piščeva soba; nema dopisivanja sa drugim piscima i mirisa pisca. Ima jedan staromodan laptop pod krevetom s dva-tri fajla koje retko punim. Čudi me kako sam uspeo da napišem nekoliko knjiga i postanem piscem.

Sve u svemu, više sam se trudio da ne budem nego da budem pisac. Ne postoji zanimanje koje je u bližoj vezi sa razočarenjem i nesrećom od zanimanja pisca, pogotovo sporednog. Malu i retku publiku pisca čine obično sami pisci ili oni koji to pokušavaju biti. Jednom sam gledao kako pisac, pretendent na Nobelovu nagradu, u gužvi organizovanoj u njegovu čast stoji sam. Slava ga je gurnula

pod stakleno zvono kroz koje je mogao biti gledan, ali ne i diran, slušan, uvažavan. Kakav poraz za čoveka koji je čitav život pisao da bi bio usamljen u ćošku, na mestu gde smo svi radi njega!

Imao sam zbirku pesama u gepeku i zarekao se da ću se baviti svim i svačim pa i pisanjem, ali nikako samo tim. Jednom sam tu zbirku, o kojoj se pisalo po novinama, zakačio za brisač svojih kola i sutradan je našao pokislu, neukradenu. U mom naselju sve se kralo osim knjiga. Nisam želeo da budem čovek od jedne verzije, od jedne šanse u životu. Slava koja ide uz pisanje na neki način te usamljuje i čini neprijatnim, i za oko, i za uho.

Tu noć sam pio, smejao se i glupirao u čast tog pisca, ali mu nijednim gestom nisam pokazao da to činim zbog njega. Ferenc Juhas se vratio kući tužniji nego što je bio. Ispostaviće se – i bolesniji.

Bilo je i obratnih primera koji su me još više ohladili od zanimanja pisca. Priznajem da sam više učestvovao u književnom životu nego u književnosti. Ispitivao tle na kome buja književnost! Tražio mesto za sopstveno drvcce. Štos je u tome što je pisanje toliko podrugljivo zanimanje ili hobi da pisac svašta o sebi misli, osim da je u šumi književnosti običan grm, stvoren da bude sasušen i zapišan.

Nedaće koje vrebaju pisca ima napretek. Istorija je puna pisaca koji nisu shvaćeni i koji razočarani završe na groblju. Takvi pisci ustupaju svoju slavu onima koji ih otkriju i od nje, po nama živima, nemaju ništa. A slava što prati i žive i mrtve pisce nema veze sa divljenjem koje ispoljava masa na stadionu, ili masa na rok koncertu. Ona je klupska, mala,

mušičava, neverna, i zavisi od troje-četvoro ljudi koje poveže isti ukus i isti sto. U mom slučaju je i malo gore. Pišem u Sarajevu, a čitaju me u Zagrebu i malo u Beogradu i Ljubljani. Ja do svog čitaoca moram da putujem više sati.

Ukratko, pisanjem se oslobađam svog otpada. Nikad nisam napisao priču ili pesmu o nekom drugom osim o sebi ili nekom u vezi sa mnom. Otpad postaje bukvalan kada se zbroje sve korpe koje sam napunio svojim rukopisima.

Moja biografija nije velika ni po bilo čemu određujuća, ali je moja, i u sprezi sa drugim malim biografijama vredna je za pominjanje i ismejavanje. Moji junaci (i ženski i muški) sitni su i bedni. Kad ih dobro složim, znaju zapevati u horu, i to divno. U mnogo štošta sam se upustio da bih im bio dirigent. Kad nema događaja u životu, ja ga izazovem, unapred se naslađujući pisanjem o njemu. Pišem sporo, mrzovoljno, ljut na sebe što mi nije uspelo da ne postanem pisac. Ponekad toliko buljim u slova da mi se od njih učine note. Tešim se piscima koji su danima pisali jednu rečenicu. Karakteristike mog pisanja su bezinteresno dopadanje, svrhovitost bez svrhe, univerzalnost bez pojma, uređenost bez zakona. Pišem bez plana, bez unapred određenog cilja, u nadi da ću napisati nešto novo ili bar za trunku novije, a onda mnogo puta prerađujem tekst. Sretan sam kad moje rečenice i pasusi zanesu čitaoca i prekrate mu vreme.

Pobornik sam onog romantičnog shvatanja koje kaže da se pisac rađa, a ne postaje. Mislim da se na detetu od četiri godine može videti da li će biti pisac. Ja sam užasno voleo da mi se čita. Sećam se kako sa knjigom stojim ispred majke i molim je da mi čita. Glava mi je u ravni njenog struka. Kad

me već rodila, istisnula kroz rupu ispod pupka, u dosadu i monotoniju urlajućeg sveta u kojem se nadglasavaju motori i smrde gume, a muškarci i žene jašu jedno po drugom i grizu usne, onda nek mi bar privija na dušu melem od pročitanih knjiga. I tako, ja više prosim, nego molim pred tim brdom koje čini moja majka. Kad mi se nije čitalo, knjige sam mirisao i nosio po kući. Odrasli su me izbegavali jer sam tražio da mi čitaju. Svet bez knjiga bio mi je dosadan i ubitačan. Prazan od svega, osim od ljudi i nameštaja. Gubio sam dostojanstvo pred čarolijom iščekivanja da mi se čita. Knjige sam skupljao do svoje osamnaeste godine, a onda ih prodao i nabavio motor. Čitavu planinu od knjiga razdelio sam na kutije i jednu po jednu odneo u antikvarnicu. Ostavio sam sebi pet-šest omiljenih kojima su se od listanja i iščitavanja istanjile stranice, a čoškovi korica uvrnuli i istupili. Mali, jedva osetni lahor okretanja listova knjiga u sobi menjao sam za vetar u lice i jurnjavu na motoru. Pojačavao sam ga prostim zavrtnjem ručice gasa. Nisam se ježio samo zbog brzine, već i zbog zvuka što ga pravim. Mašina je zapevala i drala se i masirala mi međunožje. U sobu sam godinama dolazio samo da prespavam i da se presvučem. Tušem odvrnutim na najjače spirao sam smog i čađ dvomilionskog grada. Lećio sam se od mirovanja u kojem se pišu i čitaju knjige. Vremenom sam, ipak, stideći se i femkajući se, krijući se i povremeno osamljujući, na milione napisanih knjiga dodao i nekoliko svojih. Strašno je kad se umešaš u takvu gužvu bez nade. U gužvi se, da bi sve stale, knjige nabacuju jedna na drugu i međusobno gnječe. Teško je biti knjiga.

MOJ OTAC SE POVIO KAO TORANJ U PIZI

Otac i majka su se upoznali u Sarajevu – u Ulici Ilije Grbića. Ulica Ilije Grbića završava naglo i nepredvidljivo stepeništem, koje se penje sve do Orijentalnog muzeja. Kad ih zimi poravna sneg, stepenice su idealno mesto za sankanje. Radnici su iz predostrožnosti pri dnu ulice razapeli mrežu i u duhu novog vremena ukrasili je crvenim zastavicama.

Jednog dana dva su radnika zamenila staru mrežu novom. Posao je obavljen brzo i bez greške blagodareći uverenju mog oca da sve što se dobro uradi uvećava čovekov značaj u svetu.

Godina je pedeset i peta. Pojedinačno odstupa pred opštim. Uobraženu jedninu smenjuje vesela i opojna množina, koja se dovikuje po javnim manifestacijama. Priručna literatura preporučuje se i domaćicama. Ogroman broj

primeraka uprošćenog sadržaja, „uvezanih na brzinu i preko reda“, puni samoposluge i prodavnice mešovite robe. Brošure prožete žilicama nalik na ogoljeni ljudski mišić, između kutija s „trumanovim jajima“ i mlekom u prahu, dočaravaju vreme koje se odlučno razračunavalo sa aristokratskim pregradama i viškom vrednosti. Viškovi su oteti, ali još uvek nejasno raspoređeni.

Po završetku posla moj otac u svojstvu nadglednika proverava mrežu. Za svaki slučaj lično se spušta niz stepenice. Nema ni punih trideset i sankanje mu još uvek nekako priliči, pogotovo što mu cilj nije da uživa već da isproba nizbrdicu za druge. Ako mreža zadrži njega, visokog i krupnog, s džepovima punim ključeva, zadržaće i svako dete.

Sanke, ili samo grubo istesane daske uvezane žicom, pod njegovom masom liče na trulu koricu hleba... Sekundara na satu istorije ubrzava. Jedna, dve, tri... pet sekundi, sedam, osam...

Otac uleće u mrežu. Nekoliko puta se prevrće preko glave i potom ustane kao na znak pištaljke. Radnici puni drugarskog divljenja čiste sneg sa očevih naramenica. Oca krase guste, crne kovrdže, nalik na otpuštene federe i lice Žerara Filipa.

Mojoj budućoj majci se sviđa moj budući otac a i njegov mantil neosetljiv na retke zvezdice snega. Mantil je crn i bogato postavljen; načinjen od kože štavljene za specijalno teške uslove.

Okružen decom i radnicima, otac nešto govori. Njegove su reči u nastupu uzbuđenja samo zvuk začinjen urnebe-

snom gestikulacijom i povremenim stankama, tek da uzme vazduh. A sad, preskočimo šest meseci u kojima nema ništa osim udvaranja, dosadnog, zamornog udvaranja...

* * *

Pod maminom haljinom miriše jak i očaravajući sapun. Otac je, zasad, u taj mrak i toplinu, samo nekoliko puta uronio ruku. U ta se vremena do središta nekih žena dolazilo u teškim i zamornim etapama i zaobilaznim krugovima. Neke od tih etapa su se i ponavljale.

Zbog lepote moje majke otac zaboravlja svoje idejno ustrojstvo iskovano u ratu. Lično i pojedinačno halapljivo guta opšte. Mami je malo godina. Očeva udvaranja zatiču je negde pri kraju srednje škole. Ruže zatrpane papratnim peruškama i udoban život još uvek spadaju u buduća vremena.

Godine 1957. majka se udala za oca a istog dana i spavala s njim. U početku, njegovi prijatelji negoduju. Kad ga spaze, prelaze na drugu stranu ulice ili žure na sastanak. Brak s toliko mlađom osobom, čije se poreklo ne uklapa u partizanske standarde, podseća na bajku o princezi i sirotanu koji je spoznao da se lepota događa nezavisno od istorijskih mutacija. Lepota je podmukla i uporna. U stanju je da se kroz pokolenja blagostanja i nerada razvije do svog savršenog obličja; da se odrazi na šaci, stopalu ili zglobu, koji se od nataložene zlobe zašilji. Nije da se hvalim, ali na mojoj majci sve je bilo sračunato lepo. Nešto malo sam od toga nasledio i sam.

Godine 1963. živimo u Beogradu. Tom divu Sarajevo je moglo stati pod mišku. Naš je stan samo jedna od njegovih ćelija pretrpana stvarima iz maminog miraza. Opna je nova, ali ono iznutra staro. Između fotelja sa izvijenim nožicama, slika i starih satova nalaze se poslednji i nekako lirski komadi očevog momačkog inventara: – sto i četiri stolice s bezbroj eksera koji štrče. Ovaj jednostavni komplet, sazdan od vodoravnih i uspravnih daščica, navodi oca na pomisao da sadašnje stanje nije logična posledica jednog iskrenog i poštenog siromaštva.

Prizor br. 1 iz tog perioda: „Da li se DALI piše odvojeno ili zajedno?“ pita otac majku. „Odvojeno“, odgovara majka preko modnog žurnala. „Čuješ li?“ dovikuje otac u moju sobu kao da se to odnosi na mene. Gramatičke greške svog muža mama shvata kao hirove jedne velike pismenosti.

Br. 2: Očeva pisaljka pleće krupna, obloguza slova. Rečenice ukrašene uzvičnicima, podvučene crvenom ili plavom olovkom, zavisno od težine značenja, pretrčavaju sleva nadesno.

Prizor br. 3: Otac je veliki četvoronožac. U ustima drži mamin lakovani kaiš i njišti na sav glas. Krajevima uzdi pokušavam da ga usmerim u željenom pravcu. Naš konačni cilj je mamino krilo – s dve unakrst složene igle za pletenje. Mama se trudi da ostane čedna i spokojna.

Prizor br. 4: Rano je poslepodne. Zimsko sunce je zalilo sobe do poslednjeg ćoška. Kod nas se svi dobro osećaju. Čak je i movama koje slučajno ulete lepo. Tišina je. Samo kašike uranjaju u supu i nežno lupkaju o dno tanjira. Supa je napravljena s puno ljubavi i smisla da te zgreje iznutra.

Pečenje, krompir, salata, kolač, hleb geometrijski tačno nasečen na kriške, jedva čekaju da se u meni skaše. Posle ćemo svi jedno uz drugo ležati i variti, variti...

* * *

Jednoga dana otac dolazi s posla drugačiji nego obično. Izgleda kao da se skupio; kao da ga je taj dan potkratio po visini, po širini i isisao iznutra. U boru na čelu može mu stati moj mali prst. U jednoj mu ruci tašna sa sjajnom kopčom, o kojoj se šaputalo da je zlatna – u drugoj *Politika*. U *Politici*: inicijali mog oca, naziv ostrva, mesta i kuće pod rednim brojem tim i tim, koja mu se pripisuje. U ratu se, po mišljenju pakosnog novinara, moj otac borio protiv takvih kakav je postao. DOK NAŠI RUKOVODIOCI GRADE KUĆE NA MORU, RADNICI... itd. – crni se i sjaji naslov u najtiražnijim državnim novinama! Tako je počela jedna od bezbrojnih hajki onih što nemaju ništa na one što imaju nešto. Jedino su meni i dalje zalogaji bivali ukusni i slatki. Glatko su klizili niz grlo. Očev probavni trakt briga je suzila i skupila, želudac svela na stisnutu pesnicu. Sve one osmehe, njihove vrste i podvrste, smenila je maska na kojoj su ponekad žmirkale oči.

Prokazana kuća nasukala se na poluostrvu Pelješcu. Bila je izgrađena od nečeg belog i šupljikavog što ne tone kad se umoči u vodu – siporeksa. Za mene je to fascinantno; to da bi čitava kuća s nama iznutra kad bi otklizala u more – zaplovila. Tužno je što u njoj nismo nikad prespavali ni ručali. Upamtio sam jedino da se belela. Na

priču o kući stavljena je tačka. Otac ju je budzašto prodao i pokopao u sebi. U mom sećanju kuća je ostala tajna okružena drvećem, nalik nejestivoj pečurki s crvenim šeširom. Nešto zbog čega će otac dobiti čir i prestati da se neko vreme oduševljava životom; samo će ga podnositi.

Od tada pa nadalje otac će dobiti pratioca – pod zvučnim imenom Ortodoks Natalije. Ortodoks Natalije je potekao iz krajeva gde se zaziralo od struje, a granica između poštenja i nepoštenja prenosila kao nasledna crta.

Da bi prismotri dao vid drugarske saradnje, O. Natalije susrete započinje srdačnim stiskom ruke i raspitivanjem za moje i mamino zdravlje. Završio je tajni kurs za dostavljača i naučio hodati po gradu. Obuli su mu cipele i potkovali ih blokejima da se čuje dok se kreće. I on se, poput mnogih, pri kraju rata umešao među pobednike i uzvikivao parole. Zbog gromkog glasa je primećen. Kršno telo je lako pravilo dreku, prazan mozak jedva čekao da se ispuni. Režim je rodio sebi još jednog vernog slugu.

Otac se noću budio i duboko disao. Provetravao se, čistio iznutra. Bio je zgodna, zdrava naivčina, programirana na veselje i sreću. Pevao je, recitovao i s lakoćom rešavao životne zadatke. Sviđao se i muškarcima i ženama, i deci i starcima. Ljudi su se gurali da sede i smeju se s njim. Životinje su u njemu osećale prirodan izvor dobrote. Jednom mu je u auto uskočio ogromni šarplaninac, želeći da mu moj otac bude gazda. U mladosti je pripitomio malog vuka. Ubili su mu majku i prvo što je posle nje onjušio bio je moj otac, mladi partizan. Ja sam mislio kako svi očevi noću tako dišu dok deca spavaju. Duboko!

Otac je našao utehu pod kišobranom svoje revolucionarne prošlosti. Rata se sećao sa strašću i nostalgijom, praveći viceve na račun blagostanja i mira: činovnici i administracija, podozrenje i pilule protiv začeca. Prosečan građanin u trci za frivolnim užicima mlatara po mekoj, nežnoj utrobi bez ikakvog rezultata. Potomstvo, taj davnašnji poriv i način da se okružiš toplinom, planira se po uzoru na zapadne zemlje, gde decu truju slatkišima. Severnjaci bez trunke stida pokazuju polne organe. Providni i pirogavi, sa stidnim zonama kao slučajno ucrtanim olovkom za obrve, pokušavaju podražavati *kama sutru*. Sobe oblažu ogledalima i bulje u one stvari dok im ne dojadi. Sramota!

A kad smo već kod kuće! Kuća na moru služi za prikupljanje snage. To je u suštini domaćinski čin; davnašnja potreba da se između neba i glave postavi odgovarajuća zapreka. Kuća ukopana u zemlju, s dvorištem i tri stare masline. Kuća s pogledom na more gde se začeo prvi punoglavac i potom se prepustio evolutivnim spekulacijama; otud dirljiva potreba kontinenta da se između juna i avgusta spušta do vode. Osećanje dok čovek otključava kuću božansko je; ne samo suvoparno zavlacenje metalne resice u šuplje mesto.

Prepuštajući se grozničavom delirijumu pripovedanja, otac je opisao događaj, od čega se i okorelom O. Nataliju digla kosa na glavi:

Godina je četrdeset i druga. Misli vojnika okrenute su u istom pravcu: u pravcu hrane i toplote. U prirodi vlada stanje hladnoće i leda. Priviđaju se kuće i dimnjaci. Borove iglice prevučene srebrnom poledicom služe za zavaravanje

gladi. Kroz planinu i sneg kolona partizana vijuga u neizvesnom pravcu. Svakog trenu neko padne u belu masu i počne da se ledi. Njegovo mesto u lancu revolucije popunjava drugi. Nema se vremena za zastajkivanje i vuču polumrtvih. Te ratne godine zima se spušta na minus 42. Ptice se kamene na granama, konji se koče!

Svaka pojava koja dugo ostane na jednom mestu polako gubi važnost i značenje. Po sličnim zakonima fizičke neumitnosti (tu je, a niko ga više ne primećuje) prestao je da postoji i Ortodoks Natalije – čovek sazdan od podozrenja i praznih izveštaja. Još dok je bio tu, prestali smo ga se bojati. Natalije će mi ostati u sećanju kao neko iz čijih pokreta izbija potpuna, robotska sigurnost. Način kako je držao kašiku ili palio cigaru bio je rezultat dugih vežbi pred ogledalom. Njegova prostota i očiglednost, koja je mamu terala na povraćanje, nalazila je izvor u zdravom, narodskom poreklu. Svi smo se ipak ubrajali u ljude, u isti rod. Zemlja će nas jednom smotati u neki od svojih džepova i povući rajskeršlus. Bez razlike.

Danas Ortodoks Natalije može stati u šupalj zub. Jedino fotografija koju je iznudio, gde oca steže za vrat i smeška se, podseća na vreme kada se od njega nije moglo pobeći. (U stvari, moglo se, ali u drugu sobu.)

* * *

Godine 1978. otac se razboleo. Dobio je moždani udar. Niska od mirnih i spokojnih dana je pukla. Doktori su je jedva povezali. Prelaz iz čelično zdravog u beznadno

bolesnog, izveden s toliko artizma i naturalizma, zauvek mi ostaje u sećanju. Presamićen, otac se navlačio s rečima, kao s druge strane konopca. Pod njim se širila topla lokva. Pomišljam kako je moguće da se i roditelj upiša pred detetom, ne samo dete pred roditeljem. Tolike litre topline, dok sam bio mali, prolio sam pred njim i po njemu, a sad mi je on na užasan način vraća. Jednom sam ga zalio i za vrat. Ispred Skupštine grada Beograda za kaznu što ne stanuje unutra, već malo dalje. („Tata, je l' si važniji ti il' drug Tito?“ – „Tito, sine!“).

Očne jabučice su se izvrnule, a ruke i noge tresle. Devedeset kila, izmaklo kontroli mozga, obesilo se u mom zagrljaju. Sa usana su se odranjali slogovi, praštale rečenice i reči. Iskonski talog jezika bolest je uzdigla i uzmutila. Ni tim za dešifrovanje ne bi dokučio šta to moj otac ima reći. S druge strane onog što je u toj groznoj noći činilo moje spoljno ja obesila se majka. Postao sam vaga na čijim se tasovima njih dvoje njišu. Jedno sam držao, drugo se držalo za mene.

Ubrzo je stigla hitna pomoć. Otac je prebačen na intenzivnu negu, potom na rehabilitaciju. Oko postelje, u krugovima, stajali smo majka, ja, rodbina i na kraju ljudi iz snova – partizani. Nisam ih video, ali sam osećao da su tu. Vazduh u sobi je bio redak kao da ga pored nas još neko diše. Verbalna poplava iz očevih usta podelila se u rukavce. Pominjan sam i dozivan najviše ja, pa majka, pa baba Maša, braća i sestre, pa niz mrtvih ljudi što su nekad davno u svojim mladostima činili amalgam s mojim ocem. Većinu nismo dešifrovali, a i što bi?! S jedne strane privlačili smo ga mi, živi, a s druge – mrtvi. Nežno smo se

otimali oko njega. U strahu da ne podlegne, lekari ga nisu operisali. Ostavili su prirodi da ga skrpi. U to vreme, zabiti skalpel u mog oca, koji je obavljao izvesne dužnosti, bilo je rizično. Nekad je pred lekarima bolje biti niko i ništa. Osposobili su ga koliko je moguće i poslali kući. Majka ga od tada hrani, presvlači, a ja okrećem glavu i odbijam da priznam da je to i dalje moj otac. Kašika kojom ga pita je srebrna i iz njenog miraza. Otac ponekad sam njome pronade put do svojih usta. Teško je verovati da je to onaj čovek što se sankama spuštao niz stepenice u Ulici Ilije Grbića i zavodio majku. Da ne bi zaboravila kako je izgledao, mama često gleda jednu fotografiju. Na fotografiji, u stanju opšte pripravnosti – otac, majka i ja. Otac se smeši kao da se ništa ružno neće dogoditi.

P. S. Organsko srozavanje moga oca još uvek traje. Jedanaest godina, koliko je prošlo od njegove nesreće, ne predstavlja ništa u odnosu na strast koju otac ulaže u sopstveno propadanje. Ali, zaražen u mladosti virusom optimizma, on još uvek veruje, čita i diskutuje. Vesti odvrće na najjače, kao posle rata, kad je na komšiluk dolazio po jedan crno-beli TV. Grli me. Zdravom rukom, onom kojom puši i pridržava novine, tapše po leđima. Opipava bukvalnu posledicu ljubavi između sebe i majke. Gleda me dok s dva prsta kucam ovu priču, razočaran u reči. Ni upola ne kazuju koliko ga volim i sažaljevam. Ponekad, kada sunce obasja njegov lik, dođe mi da kažem: MOJ OTAC SE POVIO KAO TORANJ U PIZI!

1989.

POGREŠNA DIJAGNOZA

Tog dana su joj rekli da postoji bojazan da ostanem slep. Gospođo, dodao je doktor, ostavimo prirodi da radi svoje. Ništa nije izvesno. Pošto se radilo o urođenoj mani, moja majka se nije osećala krivom. Doktor nas je još malo zadržao u ordinaciji. Tako je ublažio šok koji bi majka osetila da je naglo prešla iz toplog u hladno. Nisam morao da skinem potkošulju, niti da osetim na leđima hladne pipke slušalica. Doktor se služio nečim bezopasnim što podseća na baterijsku lampu, a ruke su mu mirisale na limunovu koru. Imao je velike crvenkaste uši i izraz lica kao da popravlja zidni sat.

Usput, majka mi je kupovala sve što sam tražio. Bilo joj je žao što ne želim još malo više. Dopirao sam joj do struka i ta visina je bila kao stvorena za obožavanje. Odmeravao sam je, iako sam je znao napamet. Najviše mi se sviđalo kad namaže jako nokte ili usta. Boje su me

na majci uveseljavale, pogotovo što sam mislio da tu stoje zbog mene i da je lakše nađem ako je izgubim. U to doba godine lišće je bilo zeleno, a ja žalostan što se i ono ne daje na poklon. Nabrao bih joj ga pun zagrljaj!

Pomisao da ću ostati slep sve mi se više sviđala. Pitao sam majku da li kod slepih ljudi postoje oči. Postoje, rekla je, ali se ni za šta ne mogu vezati. Zamislio sam dva kuva-na jajeta, savršeno klizava, kako se prevrću na mestu za očne duplje. Kipovi su mi u tom smislu delovali jednako uzaludno. Nisam bio u stanju shvatiti da ono što vidim i dalje neću videti. Sklopio sam oči igrajući se slepih. Zadao sam sebi zadatak da tako dođem do kuće. Držao sam se za majku i pitao se da li se slepi tako osećaju. Znao sam napamet svaku koščicu u njenoj ruci. Mnoge sate proveo sam držeći se za nju.

Kad me je mrak počeo zabrinjavati, naglo sam otvorio oči. Sve je bilo kao prosejano kroz nečiji tuđ pogled. Pomislio sam da se tako vidi kroz naočare. Ljudi su mi delovali kao porodica koja se između sebe još nije upoznala. Izgledalo je da u hodu štete vreme. Mimoslazili su se, čuškali, a ponekad zabijali jedno u drugo. Posle takvih sudara automobili su išli na opravku, ljudi ne. Bili su od materije koja se nije ulubljivala.

Onda je pored nas, uz sam rub mamine haljine, zakočio žuti folkswagen. U ratkapni sam ugledao svoj lik. Da sam u stvarnosti tako izgledao, svi bi se čudili osim majke. Nos, usta, oči, razvukli su se u odvratnu, izvakanu masu. Čovek s velikim brkovima, što su na malom licu izgledali kao pozajmljeni, otvorio je prozor i počeo nešto govoriti

u pravcu moje majke. Meni je bilo čudno kako neko ko ne zna moju majku može da joj uputi toliko reči. Bio sam siguran da reči ne izlaze iz usta, nego iz čupavih brkova i da po nama pljušte kao žabe. Zatim se čuo zvižduk, rezak, visok, kakav ljudi puste kada dozivaju psa. Mama se zacrvenela i stisnula mi jače ruku. Koliko sam mogao da shvatim, to je bila posledica onoga zvuka što nas je zaparao.

Majka je objasnila kako ovaj čovek nema dobre osobine. Ali zašto je onda veseo? pitao sam. Zato što nema tate da ga kazni. Kad je tužna, majka je imala običaj sa mnom da razgovara kao da sam odrastao. Osećalo se kako teži da u meni nađe dostojno društvo. Ja sam bio njen mali, verni drug koga je istisnula iz sebe. Još mi se nije razdvajalo od nje.

Zamislio sam krupnu pojavu moga oca, skrojenu po meri da nas brani: široka leđa, jake ruke i noge. Dok je sedeo u fotelji i čitao novine, na kravati su se pravili talasi. Kad bi ustao i krenuo nekim od pravaca, skoro da je kosom doticao plafon. Skupa odela sama su se na njemu ispravljala. U to vreme bila je prava muka otkriti na njemu neki znak neurednosti. Kravata je bila zlatnom iglom stisnuta uz rub košulje, a pantalone su mu mirisale na vrelu peglu. Zlatna igla s rubinima i zarezima u obliku krljušti činila je sastavni dio njegovog odela. Majka je od nje odvrćala pogled kao da je ukleta, a otac ju je nosio jer se preko nje osećao bliži nekom. Bio je to skup poklon, nešto što se daje da bi se uzelo.

Od tada reč OSOBINA vezujem za nešto ružno. Ljudi s previše osobina ili sede, čitaju – ili nadolaze u oblaku

zagušljive pare, kočice (zbog mame) i šire onaj neverovatni miris na zagorelo.

U ulici, koja je po svom izgledu dokazivala da se približavamo kući, majka se rasplakala. Na mami je sve plakalo: i oči, i kosa, i ruke; čak i venčani prsten, za koji sam, da bih rasterao nelagodnost, vezao pažnju. Automobili su nas obilazili u sigurnom luku, ništa nije odavalo utisak da smo važni. Druge majke i druga deca sklanjali su se s puta kao da je naša tuga zarazna. Izgledalo je da su daleka imitacija prave majke i pravog deteta i ja sam se mučio da ih zamislim iznutra. Ličili su na naše dvojnike. U tom trenutku bi me ubilo saznanje da ja i moja mama nismo ništa posebno.

Nosiću naočare, rekoh. Mislio sam da u tome leži olakšanje. Već sam vidao takvu decu. U većim grupama izgledalo je kako strepe da drugoj deci ne pokvare radost. Dok su trčala, naočare su im klizile niz nos. Učvršćivali su ih gumicom oko ušiju, savijali im drške... Ali nećeš smeti da se tučeš, da skačeš sa zida. Moraćeš da izmisliš nešto drugo kako bih se odmorila.

Pitao sam se čemu takav život.

Kad smo ušli, kuća je drugačije mirisala. Osećao se očev losion za brijanje. Ovaj miris kao da je bio sračunat da nas iznenadi i prikupje za jedno mesto. Otac je toliko retko dolazio kući da sam se pitao da li da se radujem ili strepim. Kad bi bio ljut, svaki ugao u sobi činio se oštrijim; kad bi se smejaio, stvari bi se propinjale i rzale zajedno s njim.

Prvi put u tom danu majka mi je ispustila ruku. Zadržao sam je u vazduhu, a onda strpao u džep. Unutra je

prijatno grejalo. Zamislio sam sliku slepog i napuštenog deteta kome u kapu bacaju siću.

Majka se odvojila i sad ju je po sobama nosilo neko drugo uzbuđenje. Traži tatu, gdje je tata, tata, evo naaass! vikala je. Stideo sam se umesto majke. Obračala se praznoj kući. Sobama kroz koje je otac samo prošao. Pitao sam se gde je nestalo ono dostojanstvo s ulice kada nijednim gestom nije odala da čovek u žutim kolima uopšte postoji. Nisam mogao shvatiti da je mama takva i da je očev miris razgranat po stanu tera da poludi. Mene je njegov miris više uspokojavao i pomalo brinuo, dok je mama bila voljna za njim poći i na kraj sveta. Ooo, kako se neki zazidaju u ljubav, dok drugi iz nje lako odu!

Kad je shvatila da je to samo miris, a ne čitav otac, majka me se odjednom setila. Vratile su joj se oči na mene. Od venčane, zakonske ljubavnice pretvarala se opet u majku. Uplašio sam se njenog bola i poživotinjenja, njene želje da se opet stopi s onim sa kim me je rodila. Ja sam bio njego-va umanjena i bezopasna verzija začeta iz hira i ponižena maminim ponašanjem. Više mi je odgovaralo da se moje ranjivo, malecko ja nikad nije rodilo. Trebalo ga je ostaviti da se valja u ništavilu. Ali, bilo je gotovo. Budućnost je za mene tek spremala kalup. Onaj poslednji će biti grob.

Otac je imao običaj iz najveće daljine doći kući da se obrije. Mislio je kako čovek čistog glatkog lica, bez nakoštrešenih bodlji, ima manje razloga da se zbog nečega stidi. Brijanje je za oca značilo ne samo higijenu lica, nego i duše. Posle brijanja i kupanja osećao se lakše u odnosu na sve što bi van kuće doživeo. Kuća je bila mesto gde je u

pidžami mogao čitati novine, bez straha da ga uznemire. Majka se trudila da ga u to još više uveri.

Tih godina otac je retko dolazio. U stvari, pojavljivao se da proveri da li smo još uvek na okupu i posle išao u nešto što je meni, za razliku od majke, ostajalo nerazumljivo. Mi smo mu u životu postali teret izliven od brige i ljubavi. Mislio sam da ljubav kod odraslih teče jedino preko dece i da muškarac i žena bez zajedničkog poroda mogu biti samo dobri prijatelji.

Tako mi se činilo najpoštenije.

O očevom neverstvu majka je imala dokaze, ali ih se bojala više nego on. Odlučila ga je sažaljevati. Govorila je da je otac kao svi muškarci – detinjast; da je trenutno stanje krize samo jedno u nizu iz kojeg će izaći kao pobednik, čist i bogatiji za jedno iskustvo. Smatrala je da je njegovo razuzdano ponašanje posledica partizanskih dana, smrti i gladi. Izvođen je čak i na streljanje. Spasao ga je jedan pas. Veliki nemački vučjak ga je blago prihvatio čeljustima za zapešće i izveo iz grupe spremne za uništenje (pre toga otac se s njim ponekad igrao i krao mu hranu. Hrane je uvek imao previše). Otac je o psu otad vodio brigu jer je oficir procenio da ga je dostojan. Eto i taj pas, izdresiran da ujeda i ubije po potrebi, znao je da je moj otac dobar!

Osećanja su iz mog oca tih godina sipala na sve strane, a majka se trudila da nešto prištedi i za nas. Žena za koju mu se nekoliko godina vezala sudbina bila je mamina prijateljica iz školskih dana. Mogućnost da će otac gađati toliko blizu izgledala joj je neverovatno. Odbijala je da shvati da

takva bizarnost može ukaljati nečiji život. Zato je nastavila da se druži sa njom i u braku, pomalo iz razloga što u Beogradu, gde su se igrom slučaja i jedna i druga preselile, nije postojao niko bliži, ako se izuzme otac. Skoro da su, govorio je otac, ove dve devojke predstavljale opasnost za zdrav razum. Išle su pod ruku glavnom ulicom Sarajeva, a pogledi su ih okolo pekli kao cigare.

Moj otac je tada za majku i njenu prijateljicu bio deo anonimne šume, pozadina za njihove šetnje. Zamišljam kako iz nje svetle oči. Jedan par je i od mog oca.

Posle mnogo godina, kad je otac bio star i vezan za postelju, majka mi je rekla kako joj je bilo nerazumljivo da njena prijateljica isproba zavodljivost baš na mom ocu. U njegovom prisustvu nije htela da jede, samo je pila kafu i pravila mu društvo do iznemoglosti. Hrana bi otupela oštricu koju je bez stida zabadala u tatu. Ono od čega se živi, što se veže za mirno i redovno varenje, što se pošteno guta i unosi u telo kašikom, nije uzimala za ozbiljno. Govorila je da iz urmi, badema i kafe crpi sve što joj treba, da joj od hleba trne vilica. Tako je u tati sahranila svaku domaćinsku logiku.

Ja sam se jasno sećao ove žene. Kod nas je svraćala u jedva osetnim razmacima. Satima sam ležao ispod njenog krila i virio joj pod suknju. Fizički me omađijala, iako sam imao samo četiri godine. Providne crne čarape su prianjale uz meso, tanke poput epiderme i nategnute do pucanja nečim što je mene podsećalo na pračke. Odozdo je strašno lepo mirisalo. U mirisu se osećala sigurno kao u kapsuli, iz koje je svima davala pomalo otrova.